

Kampen mellom byborgeren og bonden En stereotypisk fremstilling av lokaloppgjøret mellom Viking FK og Bryne FK

Rolf Frøyland

Institutt for informasjons- og medievitenskap, Universitetet i Bergen

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org/articles/froyland/froyland070418.html,
(ISSN 1652-7224) 2007-04-18

Copyright © Rolf Frøyland 2007. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Søndagen den 4 november 2001 møttes Bryne FK og Viking FK i den norske cupfinalen på Ullevaal inför drygt 25.000 åskådare, varav 4.300 Brynefans og 6.700 Vikingsupportrar. Spänningen var på topp när domaren Kjell Alseth blåste igång matchen kvart över ett. Sedan var det slut på det roliga, åtminstone för Brynes vidkommande. Viking vann med 3-0 efter ett Brynesjälvmål efter bara fyra minuter. Men det är kanske framför allt annat än spelet och resultatet som är av idrottsvetenskapligt intresse här.

Detta var nämligen på sitt sätt en kamp mellan två världar. Viking FK kommer från Stavanger, Norges fjärde största stad. Bryne FK kommer från Jæren, en jordbruksbygd en halvtimmes bilresa söder om Stavanger. Viking representerar urban modernism, Bryne en levande landsbygd. Centrum mot periferi. Stadsbor mot bönder. Båda orterna har långa och stolta fotbollstraditioner. Rivaliteten mellan dem har beskrivits som ett hatförhållande, och lokalderbyn när båda lagen spelar i Tippeligan väcker stort intresse i hela Norge. Detta var också fallet när de båda lagen tog sig till Oslo för den beramade cupfinalen 2001 – och många Brynefans tog sig dit med traktor...

Den kulturellt konstruerade motsättningen var ledmotivet i den mediala rapporteringen före, under och efter matchen, och det är också utgångspunkten i Rolf Frøylands artikel, som baserar sig på hans examensuppsats i medievitenskap från Universitetet i Bergen. Vi får följa uppladdningen inför cupfinalen genom närläsning av artiklar i VG, Dagbladet och Aftenposten. Frøyland frilägger de klassiska journalistiska berättartekniker som skapar stereoty-

Innledning

I mørkeblått: byborgeren som snakker så pent, som sier je og hva og onnsjyll. Som ikke skjønner seg på ærlig arbeid. En lettvekter. En arrogant bedreviter. En søndagsvandrer rundt Mosvatnet i gul allværsjakke med logoen til et oljeselskap diskré påtrykket over hele ryggen.

I rødt og hvitt: bonden fra en verden av jordepler, hjemmebrent og traktorpulling. En stilløs heimføding. En slurper av brun saus. Et minne fra sekstenårsdagen om en gulgrønn skyggelue som ble hengt igjen på knaggen i vindfanget, og en kjøretur til kinoplassen med fars Ferguson-modell.

By mot land. Sentrum mot periferi. Service mot primærnæring. Riggselskap mot småbruk. Breiavatnet mot Mølledammen. Kielland mot Garborg. Katedral mot bedehus. Lysløype mot melkebar. Trange bygater mot det åpne jærrommet. Borgervæpning mot bondehær. En følelse av overlegenhet. En følelse av underlegenhet. (Askeland, 2000, s. 92f)

Slik beskriver journalist og forfatter Ole J. Askeland forholdet mellom fotballklubbene Bryne og Viking i boka si *Mirakelet på Bryne* fra 2000. Den gang var begge disse rogalandslagene – som ligger en drøy halvtimes kjøretur fra hverandre – representert i Tippeligaen. Begge klubber har lange fotballtradisjoner, og lokaloppgjørene mellom dem kan historisk sett beskrives som et av Norges mest intense.

Om oppgaven

I denne oppgaven skal jeg ta for meg hvilke virkemidler – med hovedvekt på stereotyper – sportsjournalister bruker til å gjøre produktet sitt mer selgbart. Jeg har hovedsakelig valgt å fokusere på hvordan media framstiller forholdet mellom de lokale rogalandslagene Bryne (fra Jæren) og Viking (fra Stavanger) når de møter hverandre. Media er kjent for å bruke stereotypiske framstillinger av fotballspillere og lag for å forsterke de grunnleggende forestillingene vi har fra før. Jeg vil derfor bruke avisartiklene fra landets største aviser (Dagbladet, VG og Aftenposten) som mitt empiriske materiale til å undersøke hvordan Bryne og Viking ble framstilt på før og etter cupfinalen mellom dem i 2001. Jeg vil også se på hvorfor disse stereotypiske framstillingene blir brukt, og sette dette i sammenheng med den post-moderne tidsalderen mange nå hevder vi befinner oss i. Men aller først vil jeg ta et historisk tilbakeblikk på forholdet mellom Bryne og Viking for å forstå grunnlaget til disse stereotypeframstillingene.

Bønder og byaser

Hans Hognestad (2004) skriver i artikkelen sin ”Viking and Farmer Armies: The Stavanger – Bryne Norwegian Football Rivalry” at det kanskje er overraskende å finne en rivalisering mellom to fotballag beskrevet som ”bønder og byaser” som har utviklet seg i Norge. Viking Fotballklubb fra Stavanger har med sine lange tradisjoner vært et betydningsfullt

fotballag i Norge siden 1950-tallet. Bryne Fotballklubb, som er det lille ”bygdelaget” ca tre mil sør for Stavanger, har alltid blitt sett på som en betydningsløs lillebror i området før de rykket opp til den øverste divisjonen i 1975. Gjennom 70- og 80-tallet spilte disse lagene mange seriekamper mot hverandre. Før dette var Bryne ikke et lag man brydde seg om i byen, og Viking stilte derfor stort sett opp med reservelaget da Bryne ønsket å spille treningskamper – ”byasene” ønsket å spare sine beste spillere for fjøslukta og møkken under fotballschoene.

Men da Bryne endelig rykket opp ble det alvor – både på og utenfor banen. I tillegg til de mange, viktige fotballkampene, ble det også en kamp om å skaffe seg de beste lokale spillerne. Det oppstod et hatforhold mellom klubbene. Da Bryne møtte Viking i den øverste divisjonen i 1976 var tilskuerantallet nærmere 13.000 på stadion – i ei bygd med drøye 5.500 innbyggere. Fotballinteressen var blitt enorm.

Det lokale ikonet og kaptein på brynelaget på 70- og 80-tallet, Gabriel Høyland, var bonde, og ved kampdager kom flere av supporterne direkte fra melkingen i fjøset til stadion. Bryne utviklet et image som en moderne, liten klubb, forbundet med klisjeen om det store og vellykkede landbruket på Jæren. Stavanger, som er Norges fjerde største by, hadde derimot en god økonomisk historie med fiskeindustri og senere oljeproduksjon. Fotballaget Viking ble derfor referert til som ”byaser” – som representerte en sterk kontrast til den mer nede-på-jorden og edruelige holdningen som beboerne i Bryne-området var kjente for. Gabriel Høyland beskrev blant annet Viking-spilleren Arne Johannessen som en provoserende gangstertype med skinnjakke og mørke solbriller, og med en holdning som stod i klar kontrast til den mer edruelige og ærlige ånden til jærbuene.

I 1988 rykket Bryne ned fra den øverste divisjonen igjen, og Viking ble igjen den ene store klubben i regionen. Det tok elleve år før lillebror fra Jæren kom seg opp til det øverste nivået igjen. Selv om laget da kun hadde en bonde blant spillerne, og halve troppen bestod av spillere som ikke hadde tilknytning til Jæren, ble Bryne i forkant av 2000-sesongen presentert av Norges største tabloidavis *Verdens Gang (VG)* under begrepene ”bondehær”, ”traktorer” og ”Brøyt” (som var en stor gravemaskinprodusent fra Jæren). Forhåndsomtalen av klubben konkluderte også med at Bryne aldri vil bli et sexy lag, da deres holdninger var like edruelige og nede-på-jorda som de karakteristiske steingjerdene på Jæren.

Medias fremstilling og virkemidler

Stereotyper

Bernt Flekke skriver i artikkelen sin ”Kunst og konstruksjon: Nasjonale stereotyper i norske sportskommentarer under fotball-VM ’02” (2003) at media tar i bruk stereotyper for å beskrive de forskjellige nasjonene – og hvilken identitet man forbinder med dem. Tyskerne er maskiner, brasilianerne danser samba, sørkoreanerne er opptrekkbare leketøy, britene sloss med hjertet, mens afrikanske fotballspillere er løver. Han skriver at bilder av stereotyper blir skapt inne i hodene våre om de sosiale gruppene i samfunnet. Det er et verktøy for å skape et oversiktlig, differensiert og forenklet bilde av forskjellene mellom nasjonene og.

Det samme gjøres når media beskriver lokale fotballklubber i landet vårt. Den historiske identiteten blir forsterket og brukt for å sette en slags ”merkelapp” på de forskjellige lagene og for hvilke supportere/folkegrupper de representerer.

Stereotyper, ensidige, overdrevne og oftest fordomsfulle oppfatninger om alle individer innenfor en kategori mennesker. Stereotyper er svært rotfaste, og motstridende informasjon vil derfor sjelden ha noen innvirkning. (...) I samhandling mellom fremmede kommer stereotypene klarest frem. Istedenfor å forholde seg til hele individualiteten til hver person vi møter, forholder vi oss til de forventningene vi har til mennesker av denne kategorien (Korsnes, Andersen, Brante, 2001, s. 314)

Jeg nevnte innledningsvis Ole J. Askelands stereotypiske beskrivelse av den generelle Bryne-spilleren som ”bonden fra en verden av jordepler, hjemmebrent og traktorpulling”, og Viking-spilleren som ”byborgeren som snakker så pent, som ikke skjønner seg på ærlig arbeid”. Ifølge Knut Helland (2003, s. 203f), blir slike stereotyper ”råstoff” for en melodramatisk såpeopera i sportsdekningen; en ”sportsopera” hvor behovet for en melodramatisk vinkling kan snu noe som er positivt i en sammenheng til noe negativt i en annen sammenheng.

Medievinkling

I artikkelen ”Användningen av affektiva namn inom idrottsspråket” skriver Inger Lindstedt (2004) at sportsjournalistikken ble fullstendig forandret i slutten av 1960-tallet. Tidligere var det vanlig å lage referat fra idrettshendelsene, der journalistene skrev om hva som skjedde i kampene, om høydepunktene, og om god og dårlig innsats. Lindstedt hevder at sportsjournalistikken har gått fra å være lek til å bli mer alvor. For at sportsjournalistene skulle bli tatt på alvor måtte de tilpasse seg det rådende mønsteret for journalistikken.

Det at fjernsynet kom til Sverige og idrettsarenaene på midten av 1960-tallet, førte også til at sportsjournalistikken ble forandret i pressen, ettersom idrettshendelsene, kampene og resultatene allerede var vist på TV da avisene ble lagt ut for salg. Sportsjournalistikken endret da fokuset fra å skrive referat fra idrettsbegivenhetene til å vinkle sakene mot individene. Det ble nå viktigere å få med hva utøverne tenkte før, under og etter kampen. Personen ble satt i fokus.

På 1970-tallet skrev Gudmund Hernes artikkelen ”Det media-vridde samfunn”, som tok for seg hva media gjør med stofftilfanget sitt og vrir sakene ved bruk av konkrete, journalistiske fortellerteknikker. Det første er *tilspissing*; det vil si spissformuleringer og hovedpunkter blir trukket fram i stedet for detaljerte framstillinger. Det andre punktet er *forenkling*; det mangfoldige og nyanserike blir gjort enkelt. Tredje punkt er *polarisering*, som betyr at kontrastene eller motsetningsforholdene blir framhevet. Fjerde punkt er *intensivering*; heftige sammenstøtninger blir forsterket, og det ”normale” blir utelatt eller ikke framhevet. Femte punkt er *konkretisering*, hvor det allmenne og abstrakte blir tonet ned til fordel for det særegne og konkrete. Det sjette og siste punktet er *personifisering*, som betyr at sak blir til person og konflikt i duell (Vestad 2002).

Analyse av avisartikler fra cupfinalen, 2001

Som nevnt innledningsvis har jeg valgt å konsentrere meg om cupfinalen for herrer i 2001: kampen mellom Bryne og Viking.

Grunnen til at jeg valgte akkurat denne kampen er fordi cupfinalen i fotball sannsynligvis er Norges største nasjonale sportsbegivenhet – og derfor også en av landets største mediebegivenheter. I denne analysen har jeg hovedsakelig tatt for meg de tre største avisene i Norge: *VG*, *Dagbladet* og *Aftenposten*, og sett på hvordan de tar i bruk tradisjonelle stereotyper og framstiller de mangeårige rivalene fra Rogaland.

I forkant av kampen skrev tidligere Viking-keeper, Frode Olsen, som nå er keepertrener i Bryne, følgende i en spalte i *Aftenposten Morgen* (03.11.2001):

I denne folkevandringen fra vest er det i alle fall to forskjellige typer mennesker som kommer. Siddiser fra Stavanger og bønder fra Jæren. Og her er ikke bønder noe skjellsord. Det er faktisk ærlige, redelige mennesker som har jordbruk som vitenskap og yrke. Noen av dem er så stolte over det at de har tatt den 80 mil lange turen til Oslo på traktor.

Det er klart det vil lukte litt rart i Cola-svingen, og så håper jeg Bryne vinner slik at bøndene ikke slipper ut gjødsla før etter hjemkomst. Det skulle tatt seg ut i Sognsveien.

Så har vi siddisene da. De fra Stavanger. For det er det en siddis er ifølge mine lærde kilder. En av byens avdøde patrioter og storsamler av Stavanger-litteratur forklarte hva en siddis er: En som født i byen: En som har oppholdt seg i byen mesteparten av sitt liv. Han må finnes i alle samfunnslag. Han må være usnobbete og liketil. Og han må ha hjertelag.

Med slike egenskaper kommer man langt, skulle jeg tro.

Som man ser tar også Frode Olsen i likhet med journalist og forfatter Ole J. Askeland i bruk den stereotypiske – men dog mer positiv – fremstillingen av de forskjellige supporterne til Bryne og Viking. De som kommer fra Jæren er ærlige bønder, mens folk fra Stavanger er siddiser som har oppholdt seg i den ”urbane” byen gjennom mesteparten av livet. Han velger å dele supporterne inn i to: bønder og siddiser. Denne polariseringen av supporterne gjør at man tar til seg et motsetningsforhold mellom lagene – som dermed intensiveres uten å ta høyde for at Jæren og Stavanger distriktet består av flere nyanser enn kun bønder og byaser/siddiser.

Som jeg nevnte tidligere presenterte *VG* i forkant av 2000-sesongen (året før cupfinalen) Bryne som ”bondehæren” med tilknytning til traktorer og gravemaskiner. Dette var for øvrig ikke første gang Bryne som fotballag ble assosiert med landbruket og maskinene på Jæren. I 1975 – året da Bryne rykket opp til den øverste divisjonen i Norge – beskrev en journalist i *Haugesunds Avis* Brynes spillere som personifiserte ploger som pløyde opp den sølete gressmatta så godt at det hadde vært mulig å dyrke både Kerrs Pink og Pimpernell poteter i den nordligste enden av banen, etter at Bryne hadde slått Vard Haugesund 1-0 (Hognestad, 2004).

Denne landbruksassosiasjonen skulle vise seg å bli ekstra flittig brukt i forbindelse med cupfinalen av de store Oslo-avisene som normalt ikke bruker for mye spalteplass på fot-

ballaget fra Jæren. Da Bryne hadde vunnet semifinalen mot Lillestrøm skrev VG (24.09.01) følgende: ”Og mens Bryne-spillerne feiret cupfinaleplassen hjemme i traktorland dro Almqvist til byen for å se hvem som skulle bli motstander.” Svensken Reine Almqvist, som da var trener for Bryne, hadde fylt opp stallen med seks spillere fra hjemlandet sitt. En av dem, Dejan Pavlovic, var en høy, mørk, langhåret spiss med aner fra Balkan. Han var Brynes store stjerne på den tiden, og ble ofte brukt av media i forbindelse med at hans utseende og image ikke akkurat var noe man forbinder med en bonde. Men ettersom den stereotypiske framstillingen av fotballspillerne til Bryne hadde utspring i den ærlige, sindige og arbeidsvillige jærbuen, kom heller ikke Pavlovic unna denne sammenligningen.

Nå gleder han (Pavlovic) seg veldig til at bøndene fra Jæren skal innta Ullevaal. Han synes Brynes rurale image er helt kult. – Jeg er litt bonde, jeg, også. Mine besteforeldre var bønder i Jugoslavia (VG 24.09.2001).

I Bryne mener de at svensk-jugoslaviske Pavlovic er mer jærbu enn jærbuene selv. Ro er stikkord her (VG 02.11.2001).

TV 2, som skulle sende kampen på fjernsyn, brukte også denne stereotypiske fremstillingen for hva den var verdt – bare med en litt annen vinkling. I forkant av cupfinalen laget de en reportasje for å presentere stedet Bryne og brynespillerne. Settingen var satt til Esso-stasjonen på Bryne hvor Dejan Pavlovic kom kjørende inn på en Harley Davidson ikledd skinnklær og solbriller. Han gikk av motorsykkelen og begynte å flørte med noen pene damer. Men da jærbuen Geir Atle Undheim (også kaptein på laget den sesongen) kom kjørende inn på en traktor, med en sang om Massey Ferguson (en traktortype) i bakgrunnen, valgte jentene heller å hoppe over til traktoren. Selv om Undheim i utgangspunktet ikke var noen bonde, var stereotypen av ham som en brynegutt det – og denne identiteten/assosiasjonen ble dermed forsterket.

I forbindelse med cupfinalen hadde også *Dagbladet* tatt turen til Bryne og Jæren, for å finne ut hvordan jærbuen så på seg selv i forhold til byasene. De valgte å besøke bryneleigenden og bonden Gabriel Høyland, som i dag går under navnet Mr. Bryne. I reportasjen deres ”Me må ikkje drida oss ud” hadde de følgende vinkling:

Tunge regnskyer bølger inn fra havet i vest, og Mr. Bryne, Gabriel Høyland (46), hufser seg i kulingkastene og synes nesten synd på sauene som klenger seg inn til et steingjerde for å finne ørlite ly.

–Hadde Jæren ligget på Østlandet, ville landskapet bare ha vært myr og stein i dag. Østlendingen hadde aldri orket å rydde dette landet, filosoferer Gabriel.

Alle kjenner Gabriel på Jæren, han er det nærmeste bondelandet har kommet en fotballstorhet. (...)

I dag er han selvsagt bonde, med ekstremt knapp tid og konstant dårlig samvittighet.

–Jærbuen er traust, en arbeidsmaur. Han springer når han jobber, østlendingen står bare forbløffet og ser på, mener Gabriel Høyland.

Under Jærens høye himmel putler bonden på jorda si og er glad for at det er langt til storbyen. (...)

Du er «noge inkjevetta» på Jæren hvis du ikke kan noe om traktor.

Fisefine byfolk

I dag utfordrer Bryne storbyen Stavanger, og jærbuen elsker å klå «byassane». (...)

–Men jeg er ikke så glad i Stavanger-folk. De hever seg over oss og vet nesten ikke hvor Bryne ligger, å dra ut på Jæren er som å reise til utlandet, fnyser Gabriel.

Nå har også Bryne utropt seg sjøl til by. Ikke alle synes det er like naturlig. Det er fort gjort å spasere Storgata til ende, og så møter du de endeløse jordene mellom skummende hav og forblåste knauser. (...)

Mot alle odds har Bryne tilkjempet seg litt fotballære og kan yppe seg mot Viking, byassane. Ingen nevner at halve laget snakker svensk, og at redningsmannen heter Dejan Pavlovic og knapt har humpet på traktor over steinete jord. (...)

Tankene mine er enten på stadion eller på garden. Men jærbuen er beskjeden, vi er ikke vant til å kreve noe. Når du passerer Skjævelandsbrua, blir folk mer og mer arbeidsomme jo lenger sør du kommer, mener Mr. Bryne (...).

Hvordan slår jærbuen seg løs, da, hvis Bryne knuser Viking i dag?

–Det blir små greier, en markering på torget, vi har viktigere kamper uti uka. Vi jærbuer må helst reise bort for å feire. Det ligger i oss at vi ikke må drite oss ut. De får ikke en tiåring fra Jæren til å synge i TV, andre steder i landet kjemper smårollingene om mikrofonen. Folk her skal ikke stikke seg fram, sier Gabriel Høyland.

(Dagbladet, 4.11.2001)

Som man ser, er vinklingen ikke overraskende lagt opp til at kampen mellom Bryne og Viking er kampen mellom bønder og byaser. Det stereotypiske bildet blir tatt i bruk og spilt på for hva det er verdt. At Gabriel Høyland er valgt som intervjuobjekt er ikke tilfeldig. Ikke bare har han vært en av tidenes beste brynespillere; han er også bonde. Og han hater Viking og Stavanger. Journalistisk sett er Mr. Bryne en perfekt talsmann for en vinklet reportasje i forkant av et lokaloppgjør i cupfinalen. Han representerer alle kriterium som Gudmund Hernes la fram i ”Det media-vridde samfunn”. Saken er *tilspisset* og *forenklet* på den måten at cupfinalen representerer en kamp mellom den arbeidsomme, beskjedne, traktorkjørende jærbuen, og den arrogante, fisefine byasen. På denne måten oppnår man også en *polarisering* mellom lagene, hvor sammenstøtningene og motsetningsforholdene blir framhevet, og dermed *intensivert* og *konkretisert*. I tillegg handler saken om en person (bonden Gabriel Høyland), som her representerer en hel ”folkegruppe/supportergruppe” – saken er *personifisert*. Hadde Dagbladet valgt å intervju for eksempel forretningsmennene Arne Larsen Økland eller Alf-Inge Håland – som også er velkjente eks-brynespillere – ville journalisten sannsynligvis ikke fått de ”riktige” eller ”beste” sitatene for den utvalgte vinklingen av saken.

Aftenposten Morgen hadde også reist til Jæren og trykket på finaledagen reportasjen ”Traktorball med Bryne og bjødlå”:

Det var Bryne som introduserte sauebjellene i norsk idrett. I dag er bondefolket fra Jæren igjen på plass på Ullevaal. Med traktor og bjødlå. (...) For å finne ut mer om skarrefolket fra Brrryne, som har mestret en oppvekst i motvind, dro vi tidligere i uken vestover. For jærbuene kan mer enn å dyrke tidligpoteter. De kan også sparke

dem. (...)

Bryne stadion ligger der som et utbygd melkerampe. En traktor står parkert utenfor og sørget for at bildet vi dannet oss av Bryne etter det jørske bondetoktet til Oslo i 1987 ikke ødelegges.

Bryne som finalelag i cupfinale 1987 kan vi skjønne. Da var investorene i norsk fotball fortsatt på bleiestadiet – i alle fall hva gjaldt investeringer – og det var rom for askeladden. Men i de siste årene har vi fått høre at «nå går toget», og det skulle bety at Rosenborg, Lillestrøm, Viking, Stabæk, Molde, Odd og Brann skulle bytte på å spille cupfinalene. Ikke et John Deere-lag som må søke støtte i Zion og Saron i mangel av rike onkler. (John Deere er et traktormerke, ditt byfjols!) (...)

Når ca. halvparten er kvinner, 25 prosent er opptatt med å plukke Kerrs Pink og 25 prosent mekker på traktorene, så blir det jo ikke så mange igjen til å sparke fotball. Så nå importerer også Bryne – med sitt beskjedne budsjett 17-18 millioner.

(*Aftenposten Morgen* 04.11.2001)

Begge reportasjene har et klart fokus mot traktorer og gårdsbruk. Det er Askeladden i norsk fotball som har spilt seg til cupfinalen. Bøndene har klart det uforståelige. ”Jærbuen kan mer enn å dyrke tidligpoteter”, skriver *Aftenposten*, og virker nærmest forundret over at et lag som er lokalisert midt på bondelandet faktisk kan spille fotball på høyde med de beste i landet.

For i media er Bryne – og har alltid vært – en bondehær, som spiller en primitiv fotball med hardtarbeidende spillere. Noe fotballkommentatorene Dag Vidar Hanstad i *Aftenposten Morgen* og Øivind A. Monn-Iversen i *Dagbladet* tydelig får fram i sine kommentarer dagen før cupfinalen:

I den grad Erik Brakstad prøvde å skape et mer spillende lag før han ga seg som trener, har etterfølger Reine Almqvist gått tilbake til røttene. Under ham fremstår Brynelaget bedre trent og med mer innsats. Vakkert er det ikke, men for å overleve har det så langt fungert. (*Aftenposten Morgen* 03.11.2001)

Bryne har en enkel og ukomplisert spillestil. Og selv om Bryne spiller en direkte og fysisk tøff fotball som passer Viking dårlig, så bør de klare å sette premissene for cupfinalen. (*Dagbladet* 03.11.2001)

Etter at cupfinalen var ferdigspilt og Viking hadde vunnet 3-0, fortsatte media med samme beskrivelse. Bondehæren fra Jæren var blitt synonym med Bryne FK.

Bondehæren fra Jæren fikk en verst tenkelig åpning (*NTBtekst* 04.11.2001).

Bryne kom til Oslo på traktorhjul som en bondsk utfordrer i går. Men den fandenvoldske vinnerviljen og elleville spillegleden som alltid preger askeladden, ble liggende igjen hjemme på jordene antagelig ubevisst pløyd ned og gjødslet til D-dagene mot Ham-Kam onsdag og lørdag. (*VG* 05.11.2001)

Bryne hadde ikke klart å ta i bruk "bondeferdighetene" sine. De var pløyd ned hjemme på Jæren – og dette var grunnen for at "bondehæren" tapte. Men nå ventet kvalifiseringsspill mot Ham-Kam for videre eksistens i eliteserien – mot et lag fra Hamar og et annet bonde-land: Hedmark. Bøndene hadde tapt kampen mot byasene, nå var det tid for en kamp mellom bøndene seg imellom:

Årets eliteseriekvalifisering i fotball blir et rent bondeoppgjør. Bondehæren fra Jæren tar imot bøndene fra Hedemarken når Bryne er vertskap for Ham-Kam i den første kvalifiseringskampen onsdag. (NTBtekst 06.11.2001)

Medias tabloidiserte fremstilling

Som nevnt bruker media diverse virkemidler for å gjøre sakene sine mer salgbare. Gudmund Hernes' punkter i "Det media-vridde samfunn" kan ses på som en tabloidisering av journalistikken og nyhetsvinklingen. Media bruker bevisst sensasjon og forenkling til å tiltrekke seg et massepublikum. Per har satt opp visse kjennetegn på tabloidkultur som gjerne kan sammenlignes med punktene til Hernes (Øhra, u d). Bakke sier blant annet at tabloid-journalistikken blander nyheter og kunnskapsstoff med underholdning, den er ekstremt individorientert, den preges av ikke-stoff, pseudobegivenheter, banaliteter og bisarre rariteter. Innholdet skal være "dramatisk" og nyhetene løsrives ofte fra sammenhengen.

Bruken av stereotyper i sportsjournalistikken er også en del av den tabloidiserte vinklingen til media. Det stereotypiske gjør det lettere for media å øke underholdningsverdien i fremstillingene sine. Ved bruk av sammenligninger, motsetningsforhold og metaforer skaper de en "annen verden" enn den virkelige hendelsen, som i mitt eksempel er en fotballkamp. Ved å bruke stereotypiske framstillinger blir ikke bare cupfinalen en kamp mellom fotballagene Bryne og Viking. Det blir en kamp mellom bønder og byaser, mellom traktor og kabriolet, og mellom det stilfulle og det primitive.

Det er også vanlig å framstille personlige "strider" inne i selve kampen. Det er ikke uvanlig at man snakker om "keeper-duellen" eller "trener-duellen". I cupfinalen mellom Bryne og Viking fant media en annen duell; to barndomskompiser på hvert sitt lag.

–I fjor satt jeg på benken, men fikk vel komme inn det siste kvarteret. Alt var en stor nedtur fra kampen og etterpå, men nå håper jeg på å få litt mer spilletid i finalen, sier Tengesdal, som møter sin gode venn Kai Ove Stokkeland i Bryne. De to herjet i yngre årsklasser hjemme i Egersund, nå skal de gjøre opp om Kongepokalen. (NTBtekst, 23.9.2001)

For Tengesdal blir kampen spesiell av en annen grunn. På Bryne spiller barndomsvennen Kai Ove Stokkeland.

–Han er ett år eldre enn meg, men vi har spilt på samme lag siden vi var lilleputter. Vi kjenner hverandre veldig godt. (Dagbladet 24.9.2001)

Å personifisere sakene er et velbrukt grep innenfor dagens journalistikk. Ikke bare ved å skape personlige dueller eller konflikter, men også ved å skape ”helter” og ”syndebukker” som en direkte årsak for kamputfallet. Knut Helland (2003, s. 129f) skriver om hvordan VG jobbet under EM i 2000. Frode Nakkim var VGs teamleder under Euro 2000 og hadde som oppgave å fordele arbeidsoppgavene til journalistene sine. Han fortalte at han sender en tekstmelding til medarbeiderne sine et kvarter før kampen er slutt for å fortelle om ”hvilken spiller som gjelder” i forhold til hvem som er ”helten eller skurken” – og dermed kampens heteste spiller.

Dagen etter cupfinalen 2001 mellom Bryne og Viking stod følgende overskrift i *Adresseavisen Morgen*: ”Knyttneve og silkefot avgjorde finalen”.

Roger Eskeland gjorde Viking til mester. Etter tre og et halvt minutt bokset han et hjørnespark i eget mål, og dermed ble rogalandsfinalen avgjort på Ole Lukkøye-måner.

Bryne klarte nemlig ikke å skape en eneste målsjanse.

Silkefoten til venstreback Thomas Pereira sørget for at favoritten vant 3-0 i en svak og sjansefattig finale. Tre ganger var han nest sist på scoringer, og begge hjørnesparkene hans endte i nettet. (*Adresseavisen Morgen* 05.11.2001)

Ifølge denne avisa var det ikke på grunn av at Viking spilte en bedre fotballkamp enn Bryne som gjorde at de ble mestere; det var prestasjonene til to av spillerne på banen som avgjorde hele kamputfallet.

En hypervirkelig fremstilling?

Jeg skrev at ved bruk av sammenligninger, motsetningsforhold og metaforer skaper de en ”annen verden” enn den virkelige hendelsen. Stereotypebeskrivelsen og personfokuseringen overskygger selve fotballkampen. I følge sosiolog Jean Baudrillard (Ritzer & Goodman, 2003, s 607ff) er dette karakteristisk for den postmoderne verden. Dette som han kaller ’den simulerte tidsepoken’, kommer som en del av en oppløsning mellom den virkelige verden og TV-verden. Baudrillard, som er særdeles kritisk til denne utviklingen, hevder at kulturen gjennomgår en massiv og katastrofeartet revolusjon, hvor massene blir mer passive fremfor mer opprørske som i det marxistiske perspektivet. Han ser på massene som et ”svart hull” som tar til seg all informasjon, kommunikasjon, beskjeder, osv. Menneskene blir så omgitt av konsumkulturen at Baudrillard nærmest ser på samfunnet som en død kultur.

Baudrillard (ibid) beskriver verden som en ’*hyperreality*’; media opphører med å fungere som et speil av virkeligheten, og blir virkeligheten, eller enda mer virkelig enn virkeligheten. Det er først og fremst tabloidshowene Baudrillard trekker frem som ”hyperreal” eller hypervirkelig. Medias forvrengning og falskhet av fremstillingen av nyhetene gjør at det som er ekte eller virkelig blir underordnet, og til slutt oppløst. Ifølge ham er det uekte blitt det ekte. Det er konsumkulturen innen hypervirkeligheten som skaper en verden av simulering. ”Ekte” fenomener blir transformert til simuleringer fordi de da kan lages som mer spektakulære enn deres autentiske motstykker – og fungere dermed som bedre lokkemat på forbrukerne/konsumentene.

Ifølge Matti Goksøy og Finn Olstad (2004, s. 29ff) ble avisene mer og mer et supplement da fjernsynet kom på markedet med sine fotballreportasjer. Journalistene jakter nå på det uvanlige, oppsiktsvekkende og det som ikke blir vist på skjermen. Fotballen ble med dette en arena for personlig utfoldelse, konflikter og følelser. Det gjaldt å skape helter og/eller syndebukker. De skriver også at fjernsynets og avisenes konstruksjon av fotballverdenen stadig blir likere såpeoperaens verden. Det er ikke fotballen selv som setter premissene, men mediens egenart som trekker utøverne og publikum stadig dypere inn i en kunstig, virtuell virkelighet. Dette kan gjerne sammenlignes med Baudrillards teorier om hyperreality.

Skal vi sette dette i sammenheng med medias framstilling av cupfinalen 2001, kan man si at medias stadige stereotypiske framstilling av lagene (hovedsakelig Bryne som bondehæren) er en simulering eller en forvridd framstilling av selve fotballen. I forkant av cupfinalen var både de største avisene og TV-kanalene på Jæren for å lage reportasje om Bryne, der fokuset var rettet mot landbruket og tradisjonene rundt Jæren i stedet for å ha fokus på hvordan fotballaget for eksempel har trent, eller hvordan klubben har jobbet for å etablere et dyktig fotballag. Det fotballmessige ble underordnet fordi det ikke er spektakulært nok for å tiltrekke seg konsumenter av medieproduktet.

Er stereotyper identitetsforsterkende?

Er det urettferdig og feil å bruke disse stereotypiske framstillingene i media? Ja, det er en falsk framstilling å si at alle fra Jæren elsker traktorer og at spillerne på Bryne Fotballklubb er bønder. Og ja, det er heller ikke riktig å si at alle med tilknytning til Viking snakker pent og har en urban væremåte. Men er det også derfor også uforsvarlig å skrive det?

I forbindelse med cupfinalen i 2001 kjørte en traktor helt fra Bryne på Sør-Vestlandet til Oslo. Da den kom til Karl Johan i sentrum av hovedstaden dannet den et tog av Bryne-supportere som gikk samlet opp mot slottet.

Bøndene fra Jæren gjorde Viking-supporterne til statister da de i går laget et kjempeopptog på Karl Johan. Anført av en traktorkolonne dannet cirka 3000 Bryne-supportere nærmest et 17. mai-tog langs Oslos paradegate. (*Dagbladet* 04.11.2001)

Og da selve cupfinalen startet på Ullevaal Stadion satt sikkert halvparten av de samme supporterne med hver si sauebjelle og hyllet laget sitt. Det samme skjedde også forrige gang Bryne spilte cupfinale. Hans Hognestad (2004) skriver 5.000 Bryne-fans med sauebjeller laget en lyd og atmosfære inne på stadion som man aldri hadde hørt før, da Bryne slo Brann 1-0 i 1987. Etter denne kampen ble Lars Gaute Bø (Bryne-keeper i den perioden) tatt bilde av ridende på en sau inne i garderoben – et bilde som selvsagt ble trykket i den nasjonale pressen dagen etterpå.

Det at supporterne til motstanderen som regel synger: ”De er bare en gjeng med bønder” rettet mot klubben Bryne FK og deres tilhengere, har jærklubben og dens supportere vridd om til å bli noe positivt. For dem med tilknytning til Bryne symboliserer uttrykket ”bonde” styrke og besluttsomhet. Selv om kanskje bare halvparten av B-Gjengen – som er sup-

porterklubben til Bryne – har tilknytning til landbruket, synger de stolt hver eneste kamp sanger som: ”Me æ bønne, og me æ stolt av det!”, og ”Me æ bønna frå Jæren, ska du kjøpa potet? Me he dyrka og hausta, kom så ska du få sjå! Alle samen nå!”

Den stereotypiske framstillingen av jærbuene og Bryne-supporterne som bønder, har dermed fungert som et identitetsforsterkende og positivt begrep for de med tilknytning til klubben og området.

I følge Saussure (Morlay og Robins, 1995) er identitet en funksjon av forskjeller innen et system; vi er det andre ikke er. Schlesinger (ibid.) er inne på mye av det samme når han sier at identitet handler vel så mye om å ekskludere som å inkludere. Vi definerer grupper i forholdt til andre, og den kollektive identiteten er basert på selektive prosesser av minnet – slik en gitt gruppe gjenkjenner seg gjennom minnet av en felles fortid.

Sosiologisk leksikon definerer identitet slik:

Begrep om menneskers opplevelse av seg selv og andre som ”de samme”, over tid og i ulike sosiale sammenhenger. (...) Innen sosiologien har identitet vesentlig blitt forstått som et eksistensialistisk og konstruktivistisk begrep knyttet til sosialiseringen og dialektikken mellom individ og samfunn. (...) Begrepet brukes både om individers og gruppers definisjon av seg selv, om tilskrevet identitet fra andre og i forhold til en rekke aspekter og egenskaper: alder, kjønn, mote, livsstil, yrke, klasse, nasjonalisme, migrasjon, rase og etniske relasjoner (Korsnes, Andersen, Brante, 2001, s. 123).

Å vri noe som i utgangspunktet er ment som å være nedlatende til noe positivt, er ikke et nytt grep blant fotballsupportere. I boka *Fotball forklarer verden!* skriver den amerikanske journalisten og forfatteren Franklin Foer (2005) om hvordan supporterne for det engelske fotballaget Tottenham har tatt til seg begrepet ”Yids” og vridd det om til å symbolisere noe positivt fremfor nedlatende. Foer skriver at når ”Yids” eller ”Yiddoes” uttales med bred cockney-dialekt, høres det ut som en grov bebreidelse, da den engelske fascisten Oswald Mosleys gjenger marsjerte gjennom det jødiske området East End i London i 1936 og ropte: ”Down with the Yids” (Ned med jødene) – ettersom det området i London hvor Tottenham holder til, tradisjonelt sett har hatt en stor del jøder i befolkningen. Dette brukte motstander-supporterne for hva det var verdt, og sang blant annet sanger som: ”Hitler skal gasse dem igjen / Vi kan ikke stanse dem / Jødene fra Tottenham.”

Etter å ha ignorert tilropene for en periode, fant Tottenham-supporterne ut at det fungerte mye bedre å bruke humor og ta til seg dette begrepet som sitt eget. I en kamp stemte supporterne i med følgende sang: ”Vi skal løpe rundt i Tottenham med pikken ute i kveld / Jeg har forhud og det har ikke du / Vi har forhud, det har ikke dere.” Supporterne tok deretter navnet ”The Yid Army” (Jødehæren), og hedrer i dag spillerne som utmerker seg på banen med å synge ”Yiddo, Yiddo” til spillerne sine (ibid.). Både Bryne-supporterne og Tottenham-supporterne har altså tatt til seg deres stereotypiske framstilling som deres egen, positive identitet.

Nå er det likevel ikke alltid at den stereotypen media og folk flest forbinder med et fotballag bare fungerer som en positiv identitetstilhørighet. Selv om Tottenham supportere klarte å snu den rasistiske tilnærmingen av begrepet ”Yid” til noe positivt, er det flere stereotyper som kan oppfattes som rasistiske og støtende på enkelte. I artikkelen ”Samba vs. militærmarsj” forklarer Ewoud van Veen (2004, s. 122f) at stereotyper benyttes flittig for å

skape konflikter og dramatik, og at de blir tatt ut fra fordomsfulle bilder av virkeligheten. Det er særlig de etniske og kulturelle stereotypene som er fremtredende, hvor de underliggende verdiene kan ofte være rasistiske selv om den eksplisitte ordbruken ikke er det. Han nevner beskrivelsen av fotballspillere fra Latin-Amerika og Sør-Europa som eksempel, der det latinske ofte blir assosiert med det stygge, uærlige og kyniske. Ved slike stereotypiske framstillinger er det ikke like enkelt å ta til seg og bruke som en positiv identitetsforsterking. Stereotypebruken her blir derfor utelukkende negativ.

Konklusjon

At media bruker stereotypiske framstillinger av fotballspillere og lag for å forsterke de grunnleggende forestillingene våre, er et velkjent fenomen. I denne oppgaven, hvor jeg har tatt for meg fotballagene Bryne og Viking, kan vi se at riksavisene brukte dette virkemiddelet for hva det var verdt i forbindelse med cupfinalen i 2001 da disse to rogalandslagene møttes. At to lag med tilhørighet bare tre mil fra hverandre kan være så forskjellige som de blir framstilt på i media, kan være vanskelig å tro – og det er heller ikke fakta. Men bruken av stereotyper, der de ensidige, overdrevne og fordomsfulle oppfatningene blir lagt til grunn for framstillingen av en gruppe mennesker, gjør at man oppnår en ekstra konfliktdimensjon i forhold til cupfinaleoppgjøret. Media bruker bevisst sensasjon og forenkling til å tiltrekke seg et massepublikum. Teknikker som blir brukt er: tilspissing, forenkling, polarisering, intensivering, konkretisering og personifisering.

Ved bruk av sammenligninger, motsetningsforhold og metaforer skaper de en ”annen verden” enn den virkelige hendelsen, der stereotypebeskrivelsen og personfokuseringen overskygger selve fotballkampen. Sosiolog Jean Baudrillard hevder dette karakteristisk for den postmoderne verden som han kaller for ’den simulerte tidsepoken’ – eller hyperreality, hvor ”ekte” fenomener blir transformert til simuleringer fordi de da kan lages som mer spektakulære enn deres autentiske motstykker.

Det at Bryne-supporterne har tatt til seg – og bruker aktivt – den stereotypiske framstillingen av dem selv som bønder, har gjort at medias bruk av fokusering på det stereotypiske er blitt et identitetsforsterkende og positivt begrep for de med tilknytning til klubben og området. Dette positive resultatet er for øvrig ikke ensbetydende med stereotypiske framstillinger. Som Ewoud van Veen skriver, er stereotypene ofte fordomsfulle bilder av virkeligheten hvor de underliggende verdiene ofte kan være rasistiske. Og stereotypes framstillinger blir dermed med på å skape og forsterke et negativt bilde av den nasjonen eller stedet fotballaget representerer.

Litteraturliste

Bøker/Artikler:

Askeland, Ole J.: *Mirakelet på Bryne*, Wigestrands, Bryne: 2000.
Foer, Franklin: *Fotball forklarer verden!*, Spartacus forlag, Oslo: 2004.

- Goksøy, Matti & Olstad, Finn: "Mellom 'folkeoppdragere' og 'sensasjonspakk'. En historisk perspektiv på medier og fotball", *Moving Bodies / Mennesket i bevegelse*, nr 2, 2004, Norges Idrettshøgskole, Oslo.
- Flekke, Bernt: "Kunst og konstruksjon: Nasjonale stereotyper i norske sportskommentarer under fotball-VM '02", *idrottsforum.org* 2003-09-07 (tillgänglig 070411).
- Helland, Knut: *Sport, medier og journalistikk, Med fotballandslaget til EM*, Fagbokforlaget, Bergen: 2003.
- Hognestad, Hans: *Norway between Bergen and Middlesbrough : football identities in motion*, Norges Idrettshøgskole, Oslo.: 2004.
- Korsnes, Olav; Andersen, Heine; Brante, Thomas: *Sosiologisk leksikon*, Universitetsforlaget AS, Oslo: 2001.
- Lindstedt, Inger "Användningen av affektiva namn inom idrottspråket", *idrottsforum.org* 2004-09-14 (tillgänglig 070411).
- Morley, David & Robins, Kevin: "Culture, Community and Identity Communications technologies and the reconfiguration of Europe", i *Spaces of Identity*, London, Routledge: 1995.
- Ritzer, George & Goodman, Douglas J.: *Sociological Theory* (sixt edition), McGraw-Hill, New York: 2003.
- van Veen, Ewoud: "Samba vs. Militærmarsj. Mytene om Brasil og Tyskland i kommenteringen av VM-finalen 2002 på TV2", *Moving Bodies / Mennesket i bevegelse*, nr 2, 2004, Norges Idrettshøgskole, Oslo.
- Jon Peder Vestad: "Media skal vere til å stole på", <http://www2.hivolda.no/jpv/mediaskalvere.htm> 2002-05-13 (tillgänglig 070411).
- Øhra, Mattias: "Tabloidisering", <http://www-lu.hive.no/ansatte/moh/Mediekunnskap/tabloid.htm> uten dato (tillgänglig 070411)

Fra a-tekst:

- NTBtekst 23.9.2001: *Tengesdals første sendte Viking til cupfinale*
- VG 24.9.2001: *MOROGALAND!* MORTEN STOKSTAD, HENNING OLSEN
- Dagbladet 24.9.2001: *Helten vil vekk...* PER ANGELL BERNTSEN
- VG 02.11.2001: *Skal gi Viking noe å Bryne seg på*, KNUT ESPEN SVEGAARDEN
- Aftenposten Morgen 03.11.2001: *Cupfinalen 2001*, ARNE HOLE
- Aftenposten Morgen 03.11.2001: *Frodes utspill*, FRODE OLSEN
- Dagbladet 03.11.2001: *Frykten for å være favoritt*, ØIVIND A. MONN-IVERSEN
- Aftenposten Morgen 03.11.2001: *Kommentar: Viking sliter med frykten*, DAG VIDAR HANSTAD
- Dagbladet 04.11.2001: *Me må ikkje drida oss du*, PER LARS TONSTAD
- Dagbladet 04.11.2001: *Bønda kuppet Karl Johan*, TORBJØRN ANDERSEN
- NTBtekst 04.11.2001: *Viking overkjørte Bryne i cupfinalen*, JAN-ERIK SVEUM
- Adresseavisen Morgen 05.11.2001: *Knyttneve og silkefot avgjorde finalen*, NTB
- VG 05.11.2001: *En lokal Fornøyelse*, FRODE NAKKIM
- NTBtekst 06.11.2001: *Bondeoppgjøret om eliteseriespill*